

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Випуск 20

Рівне – 2010

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. – 333 с.

Ювілейний випуск наукової збірки «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» присвячений 70-ти річчю Рівненського державного гуманітарного університету.

Збірник містить результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на II Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів 8–9 грудня 2010 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне);

Шугасва Людмила Михайлівна, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 26 листопада 2010 р.

Свідотство про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.102009 р.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 29,
історико-соціологічний факультет РДГУ.

ВІЗИТ А. ЛІБЕРМАНА ДО УКРАЇНИ 4–9 ГРУДНЯ 2009 р. ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

В статті розглядаються політичні, економічні, соціальні аспекти візиту до України високопоставленого представника Держави Ізраїль Авігдора Лібермана.

Ключові слова: Авігдор Ліберман, україно-ізраїльські взаємини, скасування візового режиму.

В статье рассматриваются политические, экономические, социальные аспекты визита в Украину высокопоставленного представителя Государства Израиль Авигдора Либермана.

Ключевые слова: Авигдор Либерман, украинно-израильские взаимоотношения, отмена визового режима.

The article examines political, economical, social aspects of the visit to Ukraine of a senior representative of the State of Israel, Avigdor Lieberman.

Key words: Avigdor Lieberman, ukrainian-izrael relationships, abolition of visa entry.

Візит ізраїльського віце-прем'єр-міністра та міністра закордонних справ А. Лібермана до України був надзвичайно значущим для розвитку україно-ізраїльських й взагалі міжнародних відносин. Не кожен візит в дипломатичній практиці має однакову силу. Саме під час перебування ізраїльського урядовця заявлено про скасування візового режиму (мова йшла про прийняття рішення стосовно початку відповідних процедур з його втілення) та інші кроки з налагодження «мостів дружби» між двома державами. Відвідування Ліберманом України означало чергову нову сторінку в україно-ізраїльських міждержавних та міжсуспільних відносинах. Отже, існує потреба наукового вивчення події.

Через «свіжість» події автор не зустрічав наукових розробок теми. Є лише численні публікації, інтерв'ю самого А. Лібермана, що слугують потрібною джерельною базою. Вони носять почасти епізодичний характер, торкаються різних окремих аспектів події. Метою цієї розвідки є наукове обґрунтування перебігу і наслідків останньої.

Для початку слід вказати передумови цього кроку, а саме заяви про скасування міжвізового режиму.

Перша передумова – це те, що Україна та Ізраїль вже доволі довго йшли до скасування віз. Розмови і дискусії навколо означеного питання тривали кілька років. Лібералізація потоку коштів, зростання прибутків туристичної індустрії – типові причини зацікавленості Ізраїлю у відміні віз. Ізраїльська сторона пильно відслідковувала наслідки скасування візового режиму перетину кордонів з Росією у вересні 2008 р. (до якого теж сторони йшли довгим шляхом розмов і дипломатичних процедур). Наслідком став наплив російських туристів, через яких доводилося готувати велику кількість російськомовних гідів. Для України ж дієвим залишався лише певний режим видачі віз для осіб з дипломатичними паспортами. Він діяв згідно з Угодою між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль про відмову від візових вимог для осіб, що користуються паспортами від 12.09.95 р. (дата підписання; набула чинності для України 20.04.1996 р.). Термін безвізового перебування на території іншої сторони, згідно з документом, складав 3 місяці [17]. Питання було підняте під час листопадового візиту В. Ющенко до Ізраїлю в 2007 р. У квітні 2008 р. проведено консультації між дипломатами в Єрусалимі з цього приводу, візове питання стало темою обговорення під час робочого візиту В. Ющенко в Ізраїлі у травні 2008 року. Планувалося скасувати візи до кінця цього року, однак не зроблено означеного кроку, як і не скасовано їх навесні 2009 року. У квітні 2009 року міністр туризму Ізраїлю Стас Місежников назвав дане питання стратегічним завданням. А в травні проведено серію дипломатичних консультацій з візового питання та участі Ізраїлю в підготовці до чемпіонату футболу Євро-2012. (Ізраїльська сторона має надати безпекові та охоронні послуги. Підпитання підготовки до чемпіонату нерідко розглядалося паралельно з візовим). Учасниками травневих консультацій з ізраїльського боку були заступник гендиректора МЗС по відносинах із Центральною Європою та Євразією Пінхас Авіві, очільник відділу «Євразія», що курує європейську частину СНД, Гаррі Корен. Обговорено в ході консультацій також співпрацю в політичній, економічній і торгових сферах, координацію зусиль на рівні міжнародної співпраці.

Станом на березень 2009 року ізраїльське Міністерство Закордонних Справ отримало погодження від більшості профільних відомств для початку безпосередніх переговорів. «Израиль и Украина близки к отмене визового режима». «В переговорах с Украиной реальный прогресс». Планувалося у вересні 2009 року скасувати візи для окремих категорій громадян [8]. Таким чином, обидві держави наближалися до відміни візового режиму.

М. Томенко, другий віце-спікер Верховної Ради України, під час поїздки до Ізраїлю в березні 2009 р. прогнозував скасування означеного режиму у 2010 році [13]. А напередодні розглянутого візиту, 25 листопада 2009 р., було введено новий режим видачі віз для організованих туристичних груп; він був спрощений завдяки ізраїльським міністрам внутрішніх справ і туризму.

По-друге, іншою важливою передумовою або й безпосередньою причиною заяви про скасування міждержавного візового режиму є україно-ізраїльська співпраця на рівні міжнародних організацій. Доволі важливий поштовх до дружнього візиту ізраїльського міністра – голосування в Раді з прав людини на Генеральній асамблеї ООН з приводу так званого «звіту Голдстоуна» – документа, спрямованого на фактичне засудження Ізраїлю за бойові дії в секторі Газа в рамках військової операції «Литий свинець». Звіт передбачав передачу його на голосування у Раді Безпеки ООН, з часом – розслідування обставин операції, створення міжнародної комісії з відстеження дій Ізраїлю і т. п. Через наявність у Раді ООН з прав людини переважної більшості з числа мусульманських і взагалі країн третього світу, «звіт Голдстоуна» був прийнятий без перешкод. В цій Раді від СНД перебувають Росія, Україна, Киргизька республіка. Росія проголосувала «за», останні дві – «проти» (голосування відбувалося 16 жовтня 2009 року). Заява високопоставленого джерела в Ізраїльському МЗС Ізраїлю: «Україна голосувала проти резолюції, ініційованої арабськими країнами, і заснованої на одіозному звіті комісії Голдстоуна. Природно, позиція офіційного Києва не лише помічена в Ізраїлі, але й надасть додаткового імпульсу розвитку двосторонніх відносин». За інформацією з цього ж джерела, араби намагалися тиснути на Україну, однак це не мало успіху [15]. Розклад голосування в Генасамблеї Об'єднаних Націй від СНД і Балтії: Грузія – утрималась, Естонія – утрималась, Литва – утрималась, Латвія – утрималась, Молдова – утрималась, Росія – утрималась (після попереднього голосування проведено консультації між Росією та Ізраїлем на рівні міністрів закордонних справ), Киргизстан – «проти», Туркменістан не брав участі, Азербайджан, Казахстан, Узбекистан, Таджикистан, Вірменія і Білорусь – «за». (В ході повторного обговорення «звіту Голдстоуна» у березні 2010 року у

означеній раді Росія і Киргизстан вже були – «за», Україна знову – «проти»). Ясна річ, подібна міжнародна позиція, незважаючи навіть на прийняття звіту, сприяла активному зближенню двох держав. Як наслідок – грудневий візит А. Лібермана.

Авідгор Ліберман – представник партії «Наш дім – Ізраїль», виразника інтересів вихідців з колишнього СРСР в коаліційному уряді. Ізраїльтянин молдавського походження. Починав свою кар'єру після репатріації з роботи портового робітника. Створення після останніх ізраїльських виборів до Кнесету коаліції правих партій «Лікуд» – «Наш дім – Ізраїль» (попередній фарватер «Кадіма» – в опозиції) означало якісно нову ступінь у входженні колишніх «росіян» до політичної та економічної еліти Ізраїлю. Їх представник зайняв відповідальну посаду міністра закордонних справ (і водночас віце-прем'єр-міністра), що означало зміну зовнішньополітичного курсу. Своїм головним завданням А. Ліберман вважав налагодження більш тісних стосунків з Росією. При цьому, очевидно, могло відбутися подібне налагодження й з іншими країнами СНД. З ініціативи Лібермана окремо створено російсько-ізраїльську комісію зі стратегічного партнерства, аналогічну ізраїльсько-американській, яка, щоправда, не запрацювала. Останнім часом відбувається також потепління відносин Ізраїлю з середньоазійськими республіками, Азербайджаном, Білоруссю. У відношенні України особливе значення мала означена позиція в ООН, після реалізації якої А. Ліберман і відбув з дружнім візитом до Києва.

Самого Лібермана як «російського» політика неоднозначно сприймають в Ізраїлі. Важливо, що візит ізраїльського урядовця можна розглядати як частину нового близькосхідного курсу урядової коаліції «Нашого дому – Ізраїль» та «Лікуду» (створена навесні 2009 р.), яка передбачає покращення відносин з Російською Федерацією (що відповідало б інтересам репатріантів з колишнього СРСР), а також і з країнами Східної Європи й «третього світу». Не всі в Ізраїлі однаково сприймають таку позицію. Однак даний курс серед іншого передбачає створення блоку з 8 – 10 держав, лояльних до ізраїльтян. Вони мали б рішуче протистояти проявам екстремізму у світі, ядерній програмі Ірану. В широкому значенні мова йде про захист демократії всіх держав. А. Ліберман бажає бачити серед них і Україну. Голосування української сторони в ООН є показовим аспектом цього питання. (До певної міри його курс також прозахідний – орієнтований на інтеграцію до Євросоюзу).

В ході перебування в Україні А. Ліберман та віце-спікер Кнесету Алекс Міллер провели зустріч з українським міністром закордонних справ П. Порошенком, тодішнім Президентом В. Ющенком, представниками єврейських організацій – головою Всеукраїнського Єврейського Конгресу В. Рабіновичем, головою Єврейської Ради України І. Левітасом, його заступником і головою міжпарламентської асоціації дружби «Україна-Ізраїль» О. Фельдманом, головою Єврейської Конфедерації (організації, що об'єднує більш дрібні єврейські утворення) В. Максимовим, головою Єврейського фонду А. Монастирським, його заступником Е. Розенблатом, головним рабином України М. Асманом, регіональним директором єврейської студентської програми «Гілеель» в СНД Г. Аксельрудом, очільником української общини прогресивного юдаїзму О. Золотником. Найбільш значущими були переговори з Порошенком, на яких і домовлено про скасування візового режиму. Прийняття цього рішення означало початок розробки механізму лібералізації перетину кордонів. Участь в розробці мали взяти ті ж міністерства, що займалися цим стосовно Росії. Погоджено спростити процедуру видачі віз до двох діб. Більшість профільних відомств та ізраїльських політиків загалом підтримали цей крок, проти ж виступила поліція, що побоюється хвилі нелегальної міграції з України, очільник фракції ШАС (представляє інтереси релігійних ортодоксів) Елі Ішай та частина фракції «Авода», представника яких Мені Мауза, юридичного консультанта уряду відправили у відставку в січні 2010 року. За словами С. Мясейнікова, міністра туризму Ізраїлю (він відвідав Україну у березні 2010 року), Україна має значний туристичний потенціал, а відносини з дружньою державою особливо важливі для ізраїльської сторони [20]. Від скасування візового режиму очевидним є економічний вимір для Ізраїлю – консульський збір не покривав роботу консульських відділів. Потік же туристів настільки вигідніший (стосовно Росії після відміни віз він збільшився з 176 тис. до 440 тис. чол. на рік), що скасування консульського збору в порівнянні з ним – децима [4, с. 19].

З українського боку противником скасування віз наразі виступив лише відомий антисєврейськими заявами колишній мер Ужгорода С. Ратушняк. Про саме ж рішення заявлено на спільній прес-конференції А. Лібермана та П. Порошенка, яка відбулась 7 грудня. Обговорення цього питання відбулося також на засіданні уряду Ізраїлю 31 січня 2010 року, на якому Прем'єр-міністр Б. Нетаньяху (у нього, між іншим, є російськомовний радник О. Цесарський) наголосив на ряді вигод, які отримає ізраїльська сторона. Представник партії «Наш дім - Ізраїль» розтлумачив цю заяву на користь відміни означеного режиму. Однак, хоча досягнення відповідної домовленості і можна вважати найбільш вагомим досягненням візиту А. Лібермана, все ж реалізація подібного кроку вимагала багатьох зусиль. Для усунення перешкод у законодавствах обох країн потрібно багато часу – з Росією, зокрема, до остаточного скасування візового режиму в Ізраїлі наближалися півроку (при запланованому 3-місячному терміні). Українська сторона наголошувала на прагненні пройти даний процес швидше за росіян. Характерно те, що в Ізраїлі сподіваються на зміцнення двосторонніх родинних та ділових зв'язків внаслідок його реалізації.

Про тривалість процесу відміни спеціальних в'їзних документів повідомив сам ізраїльський міністр на прес-конференції в Києві. Він наголосив на значній кількості документів, які передують появі відповідної міждержавної угоди. Слід відзначити, що А. Ліберман був основним ініціатором лібералізації режиму перетину кордонів. У липні поточного року нарешті підписано відповідну угоду, однак надано 3 місяці для того, щоб відповідні організації двох країн, які працюють на основі віз, могли перебудувати свій режим контактів між країнами.

Паралельно з українським напрямом цього питання, у січні 2010 року про одностороннє скасування віз з ізраїльською стороною оголосила Молдова. Також Ізраїль нещодавно здійснив аналогічний крок стосовно Сербії.

Окрім відміни віз, в ході візиту ізраїльського міністра обговорено також широкий спектр інших проблем. Зокрема, ізраїльський урядовець на згаданій прес-конференції відзначив, що не є проблемою у двосторонніх відносинах відсутність угоди про екстрадицію – співпраця правоохоронних органів й без того перебуває на належному рівні. Оголошено також про наміри створення режиму вільної торгівлі між державами, про захист інвестицій, з приводу чого також має відбутися підписання відповідних угод. Обговорено ситуацію на Близькому Сході, переговорний процес із Палестиною, загрозу тероризму. А. Ліберман виразив вдячність Україні за відмову брати участь у зведенні ядерного реактора в Бушері, в Ірані (його звели за участю російських спеціалістів). Українська ж держава неодноразово відмовлялася від військової співпраці з Ісламською Республікою з огляду на Ізраїль і США. Натомість, тісне співробітництво з Іраном відбувалося в галузі літакобудування, яке офіційний Тегеран налагодив значною мірою за допомогою українців. У зв'язку з проблематикою історичного минулого віце-прем'єр-міністр відвідав пам'ятник жертвам Голокосту у Бабиному Яру. Вінки до нього він поклав разом з Олександром Горінім, заступником П. Порошенка, а також із біля тридцятьма представниками єврейської громади

України. Окрім цього, А. Ліберман відзначив: «так само, як важливі зустрічі на вищому рівні, так само, як важливо розуміти наше майбутнє, так само важливо весь час пам'ятати і повертатися до нашого минулого» [2].

За деякою інформацією, в ході конфіденційних бесід з В. Ющенком (про що повідомлялося в ізраїльській пресі), які зі зрозумілих причин офіційно не розголошуються, тодішній український Президент приніс вибачення за співучасть українців у масовому винищенні євреїв під час Другої Світової війни. Раніше це вже визнавав Л. Кравчук як голова Верховної Ради України на траурному мітингу у Бабиному Яру 29 вересня 1991 р. Окрім цього, В. Ющенко, нагадавши про вшанування пам'яті жертв Голокосту в Україні, вкотре попросив визнати Голодомор 1932–1933 років геноцидом українського народу. Раніше він уже піднімав цю тему в ході візиту до Ізраїлю в листопаді 2007 року. Сторонами тоді домовлено про увіковічення пам'яті жертв двох трагедій в обох державах. Президент висловив вдячність за підтримку ізраїльською стороною відповідних рішень ООН та ЮНЕСКО (офіційний Тель-Авів визнав Голодомор трагедією українського народу).

Важливим було обговорення економічної співпраці. Найперше, заявлено про конкретні наміри створення зони вільної торгівлі між двома державами. Візитер вів переговори з тодішнім Прем'єр-міністром Ю. Тимошенко. Сторонами покладено чималі надії на діяльність Міжурядової комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва. Адже, на їх переконання, потенціал обох країн у різних галузях економіки значний, Ізраїль ще після вступу України до Світової Організації Торгівлі запропонував створити відповідну зону [19].

Також обговорено майбутню позицію України із голосування по означеному звіту ООН. (У березні 2010 року на засіданні Ради з прав людини українська сторона знову проголосувала «проти», на відміну від Росії та Киргизької республіки, які цього разу голосували «за»).

Загалом, економічним можливостям двосторонньої співпраці приділено значну увагу під час візиту. Енергетика, високі технології, сільське господарство, авіабудування – перелік галузей для співробітництва значний. Стосовно сільського господарства, наприклад, -- яке в Ізраїлі можна вважати одним з найрозвинутіших у світі – Україна також посідає чільне місце, експортуючи велику кількість зернових. Раніше навіть ізраїльські промисловці виражали невдоволення великими обсягами збуту українського борошна.

А. Ліберман висловив впевненість у тому, що українська аграрна галузь і надалі залишатиметься основним постачальником зерна до його країни. Відзначено чималий рівень взаємного товарообороту (на кінець 2008 р.) [11]. Характерним є зауваження В. Ющенка про те, що об'єднання економічних зусиль сприятиме подоланню наслідків кризи; тим більше, що в Ізраїлі звикли до постійних екстремальних умов протистояння з арабами, від чого світова банківська криза не була там дуже відчутною. Виробництво високих технологій («хай-тек») давно вже працює в Україні та інших країнах СНД.

І українська, й ізраїльська держави посідають чільне місце в світі в галузі літакобудування. (У 2005 р. вже здійснювалися спроби залучення ізраїльських фірм до модернізації українських літаків у зв'язку із охолодженням відносин з Росією). В. Ющенко відзначив, що: «економіка – одне з найбільш актуальних питань наших взаємовідносин. Ми – дві демократичні країни, які, я впевнений, можуть мати нормальні, прозорі, без обмежень та вилучень торгові відносини бізнесу однієї та іншої країни. Без цього пункту складно говорити про оптимізацію наших відносин, передусім в економічній площині» [22]. Для такої оптимізації потрібною, серед іншого, є й політична стабільність в Україні, на що і вказував А. Ліберман. На сьогодні, коли така стабільність встановлена, є можливість і для збільшення інтенсивності економічної сторони україно-ізраїльських відносин.

Ю. Тимошенко на зустрічі із Ліберманом висловила зацікавленість української сторони в спільних інвестиційних проектах. Обсяг ізраїльських інвестицій (які, втім, не посідають провідного місця серед інших іноземних інвестицій – Ізраїль не входить до десятки країн - найбільших інвесторів України. Однак вони направлені на високотехнологічні галузі) у зв'язку із світовою кризою скоротився приблизно на 25%. Тим не менше, обсяги інвестиційних вливань з Ізраїлю залишаються доволі переконливими, особливо в діяльність спільних підприємств. А. Ліберманом відзначено продовження активної співпраці в багатьох напрямках. Загальносвітова економічна стабілізація, яка приходить на зміну кризі (в тому числі поява на початку року невеликого, але все ж такого, що прийшов на зміну падінню росту у 5-6 % ВВП в Україні), безперечно сприятиме економічним взаємовідносинам двох країн. Сторонами обговорено співпрацю й в екологічному напрямі – з Ізраїлем можна співробітничати у водоочисній галузі (існує можливість зведення споруд для очистки води), екологічно чистій енергетиці. В Ізраїлі існує крапельна система зрошування, водна галузь досягла високого рівня розвитку. Відмічено Ліберманом і діяльність центру «МАШАВ». «МАШАВ» - це програма і центр освітньо-наукової співпраці, що діє при посольствах Держави Ізраїль. Українські фахівці неодноразово проходили стажування в Ізраїлі за програмою трансферу знань і технологій, в т.ч. й безкоштовно. Ще одна важлива галузь співпраці, якій приділено увагу в ході зустрічей ізраїльського урядовця із українським керівництвом, – це участь ізраїльської сторони в підготовці чемпіонату EURO-2012. Ізраїльтян запрошено до його підготовки відразу після оголошення переможців конкурсу на проведення футбольної першості. Вони мають здійснювати охоронні функції, продаж з послуг яких звичайні для Ізраїлю; ізраїльські спеціалісти мають забезпечити безпеку заходу. В. Ющенко відзначив: «активізація переговорного процесу у всіх сферах, передусім, у сфері інвестицій, може багато чого компенсувати, (швидше за все, він мав на увазі наслідки фінансової кризи для україно-ізраїльських економічних відносин – С. Д.), включаючи діалог в темі EURO-2012, який вже існує і є доволі непоганим» [там же]. Ізраїльською стороною на переговорах запропоновано в даному напрямку також і допомогу з «хай-теком» та проведення зустрічі із ізраїльськими бізнес-структурами у Києві у квітні 2010 р., що й прийнято українцями.

Численними в ході візиту були зустрічі А. Лібермана з представниками єврейської громади України, під час яких він відвідав інформаційно-культурний центр при Посольстві Держави Ізраїль та синагогу імені Бродського в Києві. На зустрічі з В. Рабиновичем обговорено питання анти- та неонацистського міфотворення. Зокрема, згадано про реєстрацію в кандидати в президенти відомого антисеміта, тоді мера Ужгорода С. Ратушняка, на що ізраїльський МЗС уже видав негативну ноту. А. Ліберман відвідав культурно-інформаційний центр (бульвар Л. Українки). Відбулася його зустріч із нинішнім головним рабином України – Моше Реувен Асманом. Голова Асоціації єврейських общин України Й. Зісельс відзначив важливість непедалювання уваги на українських коларобаціоністах часів Другої Світової війни у відносинах України та Ізраїлю. З представниками єврейської громади обговорено її діяльність у двох державах – активність проізраїльського лобі України та участь відомих україно-єврейських меценатів у реконструкційних роботах на ізраїльській землі. Останнім часом помітну активність у цьому напрямі проявляють згаданий Рабинович та голова Об'єднаної Єврейської Общини України І. Коломойський. Рабинович, зокрема, профінансував створення общинного центру для російськомовних євреїв в Єрусалимі, урочисто відкритого 14 лютого 2010 р.

В ході українського візиту А. Ліберман також торкнувся важливого питання виплати пенсій репатріантам, які багато років пропрацювали в Україні. Це питання вже давно підіймається у відносинах Ізраїлю з державами СНД і Балтії. Однак, незважаючи на постійне акцентування уваги і навіть певні досягнуті домовленості, воно залишається невирішеним. Ізраїльський міністр в одному зі своїх інтерв'ю під час перебування в Україні вказав, що для останньої це ще й моральний аспект – адже на Землі Обітованій проживають чимало постраждалих від аварії на Чорнобильській АЕС, ліквідатори аварії та ветерани Другої Світової війни [4, с. 19]. В Україні залишається невирішеною проблема пенсійних виплат вихідцям з України – нинішнім закордонним українцям загалом.

На зустрічі з представниками єврейських організацій 8 грудня відзначено активність єврейської громади України, яка є однією з найвищих у світі, передусім – в підтримці Ізраїлю в близькосхідному протистоянні.

Окремо Ліберман провів зустріч із тодішнім лідером опозиції і фаворитичним учасником передвиборчої боротьби В. Януковичем.

Український візит А. Лібермана мав принципове значення для україно-ізраїльських відносин, з огляду на що існує перспектива його подальшого вивчення і в майбутньому. Сама тривалість відвідин (в історії міжнародних відносин нерідко траплялися кількогодінні робочі візити, як от перебування Нетаньяху у Києві у березні 1999 р.) вказує на важливість ще одного кроку у стосунках між державами. Він охоплював, на відміну від багатьох другорядних відвідин, які часто стосувалися лише окремих питань, широкий спектр проблем, включав велику кількість зустрічей. Досягнута домовленість про скасування віз, хоча й усна, багато значила для міждержавних і міжсуспільних контактів. Те ж саме стосується і заяви про напрацювання створення зони вільної торгівлі, що засвідчило іще ширше зближення двох держав. Відбулися численні зустрічі, які мали вагомий представницький характер. Звичайно, в ході візиту довелося обговорювати і ті проблеми, які залишаються невирішеними.

Джерела та література

1. Авидгор Ліберман встретился с Виктором Ющенко и Юлией Тимошенко 09.12.2009. – Режим доступу: <http://www.jewish.ru/news/cis/2009/12/news994280653.php>
2. Авидгор Ліберман почтил память погибших в Бабьем Яру. 08.12.2009—Режим доступу:<http://www.jewish.ru/news/cis/2009/12/news994280586.php>
3. Авидгор Ліберман прибыл в Украину. 09.12.2009 / События. Украина. – Режим доступу: <http://jewish.kiev.ua/news/3079/>
4. Авидгор Ліберман: зі скасуванням ми сподіваємося укластися в півроку / (спілкувався Олексій Кафман) / міжнародні події // Коментарі. – 2010. – 5 березня
5. Встречи Авидгора Лібермана в Киеве. 08.12.2009 / События. Украина. Режим доступу: <http://jewish.kiev.ua/news/3076>
6. Граница между Израилем и Украиной станет "прозрачной" / Политика. – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/news/2009/12/8/337945.htm>
7. Израиль упростил режим выдачи виз украинским туристам // 2009. – 26 листопада. — Режим доступу: <http://www.jewish.ru/news/israel/2009/11/news994280270.php>
8. Израиль и Украина близки к отмене визового режима. 26.03.2009 / Тенденции. Украина. – Режим доступу: <http://jewish.kiev.ua/news/2443/>
9. Израиль обязался ускорить отмену виз с Украиной. Эксклюзив. 07.12.2009. – Режим доступу : <http://izrus.co.il/tourizm/article/2009-12-07/7597.html>
10. Израиль упростил режим выдачи виз украинским туристам. 27.11.2009/События. Украина. – Режим доступу: <http://jewish.kiev.ua/news/3043/>
11. Израильских инвестиций в Украину станет меньше / Фин.Обзор.- Режим доступу:<http://obozrevatel.com/news/2009/12/8/337959.htm>
12. Из Украины в Израиль без визы.29.01.2009 / Тенденции. Украина. – Режим доступу: <http://jewish.kiev.ua/news/2267/>
13. Киевский визит Лібермана: о чем говорили за закрытыми дверями / Политика. – Режим доступу:<http://obozrevatel.com/news/2009/12/9/338118.htm>
14. Кравченко В. Авидгор Ліберман: «Израиль не должен нести ответственности за то, что боевики прикрываются мирными жителями» / В. Кравченко // Зеркало недели. – 2009. – 12 декабря.
15. Кто за, кто против Израйля: как и почему голосовали в ООН страны СНГ. 06.11.2009. – Режим доступу:<http://izrus.co.il/dvuhstoronka/article/2009-11-06/7115.html>
16. Ліберман поблагодарил Украину за участие в борьбе с Ираном. – Режим доступу: http://cursorinfo.co.il/news/novosti/2009/12/07/iber_ukr/
17. Угода між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль про відмову від візових осіб для осіб, які користуються дипломатичними паспортами від 12 вересня 1995 р. (набула чинності для України 20 квітня 1996 р.): станом на 02.12.2009 р. – (Кабінет Міністрів, Ізраїль; Угода, Міжнародний документ). — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=376_017check=YOVmf6ElmINMZi.50JgUHdILksFggrRb11c
18. Украина и Израиль договорились о безвизовом режиме / Политика. – Режим доступу :<http://obozrevatel.com/news/2009/12/7/337621.htm>
19. Украина и Израиль договариваются о свободной торговле / Фин. Обзор / Обозреватель, – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/news/2009/12/8/337985.htm>
20. ШАС выступила против отмены визового режима с Украиной. 25.12.2009.-- Доступ на: <http://www.jewish.ru/news/israel/2009/12/news994281173.php>
21. Ющенко извинился перед Ліберманом за убийства євреєв. 08.12.2009/Люди. Украина. – Режим доступу: <http://jewish.kiev.ua/news/3112/>
22. Ющенко отметил особенность отношений Украины и Израйля / Политика. – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/news/2009/12/7/337657.htm>

УДК (468.2): 339.924 (460)

Юлія Кошій, здобувач Інституту історії України НАН України
(науковий керівник д.і.н., проф. С.В.Віднянський)

ПРОБЛЕМА ГІБРАЛТАРУ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ІСПАНІЇ В НАТО

Стаття присвячена визначенню ролі і впливу проблеми Гібралтару на процес інтеграції Іспанії в НАТО. У роботі висвітлено позиції міжнародної спільноти та окремих держав щодо визначення статусу Гібралтару та його стратегічної важливості для Альянсу. Центральним питанням, на якому автор зосереджує свою увагу, є суперництво за Гібралтар, як стратегічну базу, між Іспанією і Сполученим Королівством та особливі плани Сполучених Штатів Америки щодо його статусу.

Ключові слова: *проблема Гібралтару, національні інтереси, деколонізація, територіальний конфлікт, міжнародні відносини, зовнішньополітичні пріоритети, міжнародні організації, стратегічне значення.*

Стаття посвящена определению роли и влияния проблемы Гибралтара на процесс интеграции Испании в НАТО. В работе освещены позиции международного сообщества и отдельных государств по определению статуса Гибралтара и его стратегической важности для НАТО. Центральным вопросом, на котором автор сосредотачивает свое внимание, является соперничество за Гибралтар, как стратегическую базу, между Испанией и Соединенным Королевством и особые планы Соединенных Штатов Америки относительно его статуса.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Нагірний Віталій (Краків, Польща)

Ятвязький похід галицько-волинських князів 1248/49 року: перебіг і результати 3

Ващук Дмитро (Київ)

Пограниччя у Великому князівстві Литовському: від конфлікту до правового вирішення 6

Бартош Іван (Ніжин)

Татарський фактор у Литовсько-Московському протистоянні (1474–1480 рр.) 8

Денисюк Василь (Луцьк)

Волинський селянин проти польського шляхтича:

соціальна природа конфлікту у Луцькому повіті в 1795–1860 рр. 10

Трофімук Тетяна (Луцьк)

Удосконалення законодавчої бази виконання рекрутської повинності єврейським населенням

Правобережної України у 20–50-х рр. XIX ст. 13

Гальчинський Богдан (Київ)

Формування засад демократичного світогляду М. В. Лисенка

в умовах українського національного відродження середини XIX ст. 17

Желізняк Василь (Кременець)

Губернатор в системі управління Правобережної України 20

Буліга Микола (Луцьк)

Юридичне забезпечення виборів до Державної Думи царської Росії

(за матеріалами Волинської губернії) 22

Іваненко Оксана (Київ)

Участь учених-природознавців Харківського університету

в міжнародних наукових форумах на початку XX ст. 25

Хома Іван (Львів)

1-ий полк Січових Стрільців під командуванням Є. Коновальця (березень–квітень 1918 р.):

від створення до розформування 28

Мягка Ольга (Миколаїв)

Національно-культурний розвиток польської національної меншини

Південної України в 20-х рр. XX ст. 32

Терещук Марія (Рівне)

Здобуття вищої освіти українцями Галичини у 1919– 1924 роки 35

Гуменюк Оксана (Рівне)

Церковні процеси на початку Другої світової війни

в новоприсьданих землях (вересень 1939–червень 1941 рр.) 38

Кокешко Федір (Миколаїв)

Колабораціонізм в роки війни.

Військові формування в складі вермахту і військ СС 41

Ляхно Віта (Полтава)

Місцева окупаційна преса Полтавщини про виїзд і перебування

української робочої сили в країнах Третього Райху 43

Маринченко Ганна (Миколаїв)

Релігійно-церковне життя у Південній Україні в повосний період 46

Бойко Вікторія (Луцьк)

УРСР в структурах ООН у післявоєнні роки 48

Ревенко Віра (Миколаїв)

Організація і діяльність сільської художньої самодіяльності

повоєнного періоду в Південній Україні (1945–1955 рр.) 51

Ляхно Олександр (Полтава)

Партійно-державна репресивна політика щодо Спільки Церков ЄХБ у 1960–1980-их роках 54

Середюк Тетяна (Івано-Франківськ)

Вплив еміграційних процесів на родинні відносини українського населення

в кінці XX – початку XXI століття (на прикладі Івано-Франківської області) 57

Ніжник Альона (Рівне)

Правове становище пізньопротестантських конфесій

на українських землях у другій половині XIX – початку XX ст. 60

Грипич Світлана, Білявцева Ольга (Рівне)

Бібліографія культури України доби незалежності як основа підготовки

фахівців-культурологів (на прикладі фондів наукової бібліотеки

Рівненського державного гуманітарного університету) 63

Буліга Ірина (Рівне)

Державно-конфесійні відносини в Україні: проблеми та перспективи 68

Коржик Ольга (Луцьк)

Роль державних структур у реалізації міграційної політики на Волині 71

СЕКЦІЯ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Коберник Ніна (Рівне) Соціально-культурні передумови формування світогляду Кирила і Мефодія	74
Юсупович Адріан (Jusupović Adrian) (Варшава, Польща) Zasięg terytorialny ziemi drohickej w średniowieczu	77
Ісмаїлова Ленора (Луцьк) Характер взаємовідносин Кримського ханства та Османської імперії (70-ті роки XV–XVI ст.)	80
Степонавичене Лирия (Вильнюс) (Литва) Некоторые особенности реализации норм залогового права (в первые годы действия второго литовского статута)	83
Степанов Дмитро (Москва) Отечество и народ. Польское протонациональное самосознание и Освободительная война украинского и белорусского народов 1648-54 гг.	88
Шеретюк Руслана (Рівне) Імперське законодавство кінця XVIII ст. як джерело політики російського самодержавства щодо Уніатської церкви	91
Блох Юлія (Рівне) Лейбористська еліта британського суспільства: оцінка зовнішньополітичних кроків країни на початку XX століття	95
Мишков Віктор (Рівне) Російська Православна церква та старообрядництво: шляхи та проблеми об'єднання	98
Клим'юк Уляна (Івано-Франківськ) Погляди Романа Дмовського на розвиток ідеї польської державності під час Першої світової війни	101
Кузьбіда Малгожата (Kuźbida Małgorzata) (Перемішль, Польща) Zarys dziejów ukraińskiej polityki międzynarodowej: analiza porównawcza z okresu Ukraińskiej Republiki Ludowej jej wpływ na współczesność w kontekście rozwoju doktryny państwowej	104
Щавлінський Микола (Мінськ, Республіка Білорусь) Формирование белорусских частей в Одессе в контексте создания белорусской государственности (1917 – 1919 гг.)	107
Кукса Олександр (Мінськ, Республіка Білорусь) Создание советских республик Белоруссии и Украины в начале 1919 г.: отличия и закономерности	109
Сай Галина (Рівне) Експедиції й погроми євреїв у Другій Речі Посполитій (1918 – початок 1920-х років)	111
Бунечко Сергій (Рівне) Політико-правове становище національних меншин Польщі та їхні майнові права (1918–1939 рр.)	114
Бородинська Ліна (Рівне) Культурницька діяльність евангельських християн у Польщі (1918–1939 рр.)	117
Сидорик Надія (Івано-Франківськ) Німецька національна меншина Польщі в зовнішній політиці Німеччини (1919–1939 рр.)	120
Чорненький Роман (Івано-Франківськ) Мисливство як елітарний засіб відпочинку населення Станиславівського воєводства (1921–1939 рр.)	124
Цьвенк Хенрик (Świętek Henryk) (Ченстохов, Польща) Polacy i Rosjanie. Historyczne aspekty skomplikowanych stosunków	127
Мігун Дмитро (Мінськ, Республіка Білорусь) Планы нацистского руководства Германии в отношении Беларуси и Украины в преддверие Второй мировой войны	130
Афоніна Ірина (Київ) Культурно-масові заходи як чинник впливу на формування історичної пам'яті про Другу світову війну в американській та радянській зонах окупації Німеччини (1945–1949 рр.)	135
Оксамитний Юрій (Луцьк) Радянсько-ізраїльські відносини під час палестинської війни 1948–1949 рр.: військово-технічні аспекти	137
Разіцький Віталій (Кременець) Особливості втілення в життя завдань інформаційної політики США в Саудівській Аравії у 40–50-х рр. XX ст. історичної пам'яті суспільства	140
Десятничук Ігор (Рівне) Суспільні процеси в Чехословаччині в 60-х рр. XX ст. як передумови кризи 1967–1970 рр.	144
Віруцька Світлана (Рівне) Події 1968 року в Чехословаччині: югославський резонанс	146
Слесаренко Андрій (Рівне) Прореформаторські та антиокупаційні виступи державно-партійного керівництва й громадськості в Чехословаччині (друга половина 1968 р.–1969 р.)	149
Мартинчук Інна (Рівне) Внутрішньополітичні реалії Словаччини 1993–1998 рр. в оцінках представників євроатлантичних структур	152
Загарій Андрій (Ізмаїл) Економічна співпраця України та Росії в 2000-х роках	156

Гайдукевич Анастасія (Рівне) Історична політика Росії та Польщі кінця XX – початку XXI ст.: шлях до порозуміння?	160
Давидчук Сергій (Рівне) Візит А. Лібермана 4–9 грудня 2009 р. до України та його значення для розвитку українсько-ізраїльських відносин	163
Кошій Юлія (Київ) Проблема Гібралтару в контексті інтеграції Іспанії в НАТО	166
Філіпчук Ігор (Рівне) Філософські ідеї Карела Косіка та Івана Світака	170
Постоловський Руслан (Рівне) Чеські демократичні традиції у вимірі історичної пам'яті суспільства	171
Троян Сергій (Рівне) Цивілізаційні особливості України у вимірі глобалізації	177
Киридон Алла (Київ) Колорит пам'яті у «просторі досвіду» і «горизонт очікувань» у перехідні епохи	180
Білянський Олег (Тернопіль) Особливості суспільно-політичного розвитку Польщі (1991–2005 рр.)	182

СЕКЦІЯ III. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Синюк Сергій (Рівне) Двір волинського князя Володимира Васильковича як осередок книжної культури в історичних джерелах та українській історіографії	186
Лопацька Наталія (Рівне) Особливості еволюції статусу Дерманського монастиря у кінці XVI – першій половині XVII ст.	189
Капустін Гліб (Рівне) Детермінанти формування навчально-виховного вектора діяльності православних братств на Волині у другій половині XIX ст.	192
Тимочко Ірина (Рівне) Аспекти благодійницької діяльності Острозького Кирило-Мефодіївського православного братства	195
Біляк Леся (Івано-Франківськ) Громадсько-політична діяльність Кирила Трильовського у період ЗУНР (1918–1923 рр.)	198
Галуха Василь (Рівне) Передумови та законодавче забезпечення меліорації на Волині у міжвоєнний період	202
Паврозник Тетяна (Рівне) Взаємовідносини партії «Сельроб» з польською владою у міжвоєнний період	205
Переходько Наталія (Рівне) Діяльність станцій опіки над матір'ю та дитиною у Західній Волині (1921–1939 рр.)	209
Давидюк Руслана (Рівне), Гладка Лариса (Рівне) Заборона Рівненської повітової «Просвіти»: причини та наслідки	211
Ткачук Ірина (Кременець) Роль діячів «Просвіти» в історії Волині (20-30-ті рр. XX ст.)	214
Ткачук Ірина (Острог) Організаційна структура та програмні засади Товариства імені Петра Могили (1931–1939 рр.)	216
Синяк Степан (Рівне) Участь польських парамілітарних організацій Волині в святкуваннях ювілейних дат Польської держави	219
Кравчук Дмитро (Рівне) Партизанський рух на Рівненщині у 1941–1944 рр.: передумови, етапи розгортання	222
Чернявський Валерій (Миколаїв) Качественный и количественный состав населения, вывезенного на принудительные работы в Третий рейх в 1941–1944 годах (на материалах Николаевской области)	225
Добровичинська Валентина (Рівне) Культурне дозвілля цивільного населення та німецьких окупантів у м. Рівному (1941–1944 рр.)	229
Мазурок Валентин (Кременець) Суспільно-політичні процеси на Волині на завершальному етапі Другої світової війни	232
Антонюк Ярослав (Острог) Керівництво і структура оунівського підпілля на Берестейщині (1944–1952 рр.)	235
Ленартович Олег (Луцьк) Збройна боротьба на Волині (1944–1945 рр.)	238
Вертелецька Наталія (Рівне) Динаміка етнонаціональної структури населення Рівненщини після Другої світової війни (1944–1953 рр.)	241
Шафраї Олена (Рівне) Ідеологічний контроль над освітньою галуззю західноукраїнських областей у повоєнний період	245
Скакальська Ірина (Кременець) Спогади Ю. Шумовського як джерело з історії діяльності духовної інтелігенції Волині першої половини XX ст.	247
Сорочинська Тетяна (Рівне) Становлення радянської системи педагогічної освіти на Рівненщині: спроба ретроспективного аналізу	250

Борейко Галина (Рівне)	
Професійний театр Рівного 50–60-х років ХХ століття	253
Ларькіна Людмила (Рівне)	
Створення комісії сприяння за дотриманням законодавства про релігійні культу на Рівненщині (1960–1965 рр.)	256
Загребельна Людмила (Острого)	
Християни віри євангельської на Рівненщині (60-ті – середина 80-х рр. ХХ ст.)	258
Соловей Олександр (Кременець)	
Кременецька тюрма як знаряддя боротьби окупаційних режимів з населенням краю	261
Томаченко Олександр (Луцьк)	
Краєзнавство в системі шкільної історичної освіти	265

СЕКЦІЯ ІV. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Пшеничний Юрій (Дубно)	
Керамічний комплекс ранніх слов'ян із села Липа Дубенського району Рівненської області	269
Блануца Андрій (Київ)	
Ординський посол Михайло Васильович Свинюський та історія надання йому маєтку Свинюхи на Волині (два документи про надавчу політику Ягеллонів на українських землях Великого князівства Литовського)	271
Чекурков Василь (Рівне)	
Основні типи керамічного посуду ХV – першої половини ХVІІ ст. за результатами розкопок 2005 року в Дубні	274
Бурян Олександр (Кишинів, Республіка Молдова), Красножон Андрій (Одеса)	
Конструктивні характеристики Бендерської фортеці (ХVІ–ХVІІІ вв.)	277
Войтюк Олексій (Рівне)	
Достовірність робіт Наполеона Орди на прикладі малюнків замків у Острозі, Тайкурах і Корці Рівненської області	282
Бундюченко Тетяна (Миколаїв)	
Формування демократичного світогляду М. М. Аркаса під впливом родини	284
Якобчук Світлана (Київ)	
Листування Ф. П. Матушевського до С. О. Єфремова як джерело дослідження громадського життя початку ХХ ст.	287
Якобчук Надія (Київ)	
Листування І. М. Каманіна з І. І. Білозерським (1903–1909 рр.) як історичне джерело	289
Березовський Олег (Київ)	
Друковані періодичні органи українських партій Наддніпрянщини (1905–1914 рр.) у вітчизняній історіографії	292
Сова Андрій (Львів)	
Символіка українських організацій «Сокіл» у Галичині (кінець ХІХ століття – 1939 р.)	295
Назарова Катерина (Миколаїв)	
Аграрна історія УРСР наприкінці 1920– початку 1930 років як предмет досліджень сучасної зарубіжної історичної науки	299
Зеркаль Микола (Миколаїв)	
Сучасна історіографія історії України 20-х років ХХ століття	303
Нефьодов Дмитро (Миколаїв)	
Історіографія підпільно-партизанського руху у Південній Україні в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1944 рр.): аналіз мемуарних джерел	306
Турчин Тетяна (Івано-Франківськ)	
Сучасна українська історіографія про умови праці та побуту українських «остарбайтерів» у Німеччині в роки Другої світової війни	309
Мармілова Ольга (Донецьк)	
«Донецький вісник» як джерело вивчення історії остарбайтерів Донеччини	312
Кондратенко Олег (Київ)	
Підготовка узагальнюючого курсу «Нариси стародавньої історії УРСР»	315
Хрящевська Людмила (Миколаїв)	
Тенденції етнодемографічного розвитку української нації у ХХ – на початку ХХІ ст.	318
Пастушенко Тетяна (Київ)	
Метод усної історії та усно історичні дослідження в Україні (Дослідження за методом усної історії в Україні: світовий досвід та вітчизняні перспективи)	321
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	326
ЗМІСТ	329

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – *В.М. Шеретюк*

Комп'ютерна верстка – *В.Б. Самсонюк*

Обкладинка – *Г.В. Волохов*

Підписано до друку 29.11.2010 р.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 300 прим. Обліково-видавничих аркушів 31,7.
Замовлення № 91/1.

Відруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету,
вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненській державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Вип.20. – Рівне: РДГУ, 2010. – 333 с.